

Cumhuriyet'in Turgutlu (Kasaba) coşkusu

Salih Özbaran *

Özet

15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan Güçleri tarafından işgal edildi. İşgal güçleri birbirini tetiklemeye hazır olan bir zincir gibi tüm civar bölgelere doğru yayıldı. Fakat Mustafa Kemal önderliğindeki Türk ordusunun üstün başarıları ile tüm yurt düşman güçlerden temizlendi. Bu süreçten sonra Cumhuriyet'in İlanı ve ardı ardına yapılan devrimler ile yepyeni bir devlet kuruldu. Yeni kurulan bu devletin yönetim biçimi olan Cumhuriyet ilanı sadece büyük şehirlerde değil, aynı zamanda kasabalar gibi küçük yerleşim yerlerinde de büyük bir coşkuyla kutlandı. Turgutlu kasabası ise bu sevinci büyük bir coşkuyla yaşayan ve sahip çıkan kasabalardan birtanesidir.

Anahtar Kelimeler: İşgal, İzmir, Cumhuriyet, İlan, Turgutlu, Coşku

ENTHUSIASM OF REBUBLIC(KASABA) TURGUTLU

Abstract

Izmir was occupied in 15th May 1919 by Greek Forces. Occupation forces who are ready to trigger like a chain of another, spread to surrounding areas. But whole country was cleared from enemy forces with outstanding achievements of the Turkish army led by Mustafa Kemal. Following this period, the new state was established via Proclamation of the Republic and successive revolutions. Proclamation of the Republic which is the form of government of this newly established state, was celebrated with a great enthusiasm not only in big cities but also in small settlements like towns. The town of Turgutlu is one of towns which has lived and claimed this joy.

Keywords: Occupation, Izmir, Republic, Proclamation, Turgutlu, Enthusiasm.

15 Mayıs 1919 tarihinde Batılı devletlerin de kışkırtmaları ve cesaretlendirmeleriyle İzmir'e ayak basan ve ardından Batı Anadolu'yu işgale başlayan Yunan kuvvetlerinin güzergâhında Turgutlu, öteki adıyla Kasaba veya Kasaba Kasabası da vardı. Bu şirin kaza da birçok kentlerin uğradığı akıbetle karşılaştı. Bir Osmanlı yönetim birimiyken işgal güçlerinin oyuncağı oluverdi. Ancak rüzgâr ters yönde esmeye de başlamıştı Ankara'dan. TBMM ordularının İzmir'e doğru ilerleyiş sırasında kurtarıldı. Mustafa Kemal Paşa orada mola verdi ve 9 Eylül planlarını burada gözden geçirdi. Ama bu kurtuluş sevincini gözyaşlarıyla kutladı

* Emekli Tarih Profesörü

Kasabalılar. Yunan kuvvetleri kaçarken kıyıda bir mahallesi dışında tüm kenti yaktılar. binlerce insan hunharca öldürüldü. Yine de Kasabalıların çalışkan, azimli, özverili çabaları her yerde hazır duruyordu; onlara acılarını unutturacak, çağdaşlığın ışıklarını saçacak liderleri vardı artık. O liderin 26 Ocak 1923 tarihinde, Cumhuriyet'in duyurulmasından tam sekiz ay önce, uğradığı Kasaba'da, Belediye Reisi'nin şükran konuşmasının ardından yaptığı sesleniş içinde şu cümleler de bulunuyordu:

Biliyoruz ki büyük sefaletler ve felaketler geçirdiniz. Evleriniz yakıldı, hemşehrilerinizden bir çoğu şehit edildi. Fakat bütün bu cenk sizin için, heyetiniz için bir ders-i intibah ve teyakkuz [uyanış] olmuştur. Biz bu intibahla çalışacak olursak artık o kara günlerin avdetine imkân kalmaz. Milletimiz bu ziyarı az zamanda telafi edecektir. Ve hatta etmiş gibidir (öğrencileri işaret ederek). Kalbimize ümit veren şu karşımızdaki hanımlar ve binlerden fazla ahalimiz, ordularımızı bunlar temin edeceklerdir.

Mustafa Kemal, bir yandan acıları, yaşanan yıkımı anımsatıyor diğer yandan öğrencileri, kadınları, halkı geleceğin teminatı olarak belirliyordu; o yıl ilan edilecek olan Cumhuriyet'in adeta Kasaba'da temellerini atıyordu.¹

Cumhuriyet'in Kasaba coşkusu

Ulusal hareket, herşeyden önce Anadolu'nun bölünmesine engel olmak amacındaydı. Ardından ise, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, "asrı" bir ülke konumuna gelmek temel ilke oldu. 29 ekim 1923 tarihinde TBMM'ne sunulan bir önergeyle Türkiye'nin yönü daha da belirginleşti; Cumhuriyet ilan edildi ve Gazi Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçildi.

Kasaba Cumhuriyet yolunda yapılmış ve yapılabilecek devrimlerin arkasından gitmeye kararlıydı artık. Dış ülkelerden gelen ve özellikle dini kullanma gayretleri içinde olanların kışkırtmalarına karşı "İstiklal" meydanında (Koza Pazarı'nda) toplanmış onbinleri bulan insan kalabalığıyla genç Cumhuriyeti'ni koruma amacındaydı. Urla, Çeşme, Kuşadası, Karaburun, Seferhisar'dan fıskıran tepkilere paralel olarak Kasaba'dan Ankara'ya çekilen bir telgraf yaşanan duyarlılığın tam bir ifadesiydi. Kaza müftüsü Hasan Basri, Türk Ocağı Reisi namına Ziya, Cumhuriyet Halk Fırkası mutemedi Mustafa, Belediye Reisi Cemal Sururi, İskân ve Teavün [Yardımlaşma] Cemiyeti [reisi] Hasan Basri, Harikzede [yangına

¹ Dönemin gazetelerinden ve Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden aktaran Mevlüt Çelebi, *Atatürk ve Manisa*, Manisa 2006 (3. baskı), s. 23. Bu alıntıda ve diğer alıntılarda (iktibaslarda) kullanılan köşeli parantezler bana aittir; geniş okuyucu kitlesi düşünülerek anlamada kolaylık sağlamak amacıyla eklenmiştir.

uğramışların] Cemiyeti reis vekili Refet, İdman Yurdu Reisi Cevdet, Çiftçiler Birliği Reisi Süleyman'ın imzalarını taşıyan 1925 tarihli metin şöyleydi:

İslamiyenin esas rey-i umdesine [ilkesine] istinaden Türk milletinin yegâne gayesi olan ve insanlığın asri ihtiyaçlarını teminden ibaret bulunan teceddüd [yenilik] ve inkılabımıza karşı ecnebi düşman paralarına tamaen bazı müfsidlerin [karışıklık çıkaranların] şark vilayetlerimizde saf ahalimizi din perdesi altında ihtilal ve isyanlarını bütün mevcudiyetimizle telin ve nefretle yad ederiz. Bu melanetin imhası uğrunda muhterem vekillerimizin emir ve iradelerine kemal-i tazimle inkıyad [derin saygıyla bağlı] ve her bir fedakârlığa amâde bulunduğumuzu şimdi hâl-i ictimada [toplanmış] bulunan onbinlere bali Kasaba ahalisi namına arz eyleriz efendim.

1923 yılından itibaren yeni bir imar faaliyetine sahne olan ve çevresindeki kazalarla birlikte 1926 tarihinde Manisa adıyla teşkilatlanan ilin yörüngesindeki Kasaba da yeniden formasyonunu kazanma yolundaydı. Mustafa Kemal'in 1923 yılındaki gelişinde yaşanan heyecan, gösterilen sevgiden sonra 1925 yılındaki onurlandırma sırasında yaşananlar ve şapka devrimine uygun hareket etme istekleri, değişimin ilk büyük toplu gösterilerinden biri sayılabilir. Dönemin bir gazetesinde çıkan bir yazıda sevgi ve bağlılık şöyle dile getirilmişti:

Kasaba dün tamamen asri bir memleket kıyafetini iktisab etti [benimsedi] ve Türk milletinin dimağı Büyük Reis-i Cumhuriyet Gazi Paşa Hazretleri'nin huzuruna kemal-i serbestiyle [olgunlukla] çıkmaya kesb-i istihkak etmişti [hakkıyla kazanmıştı].

Zamanın Kasaba müftüsü Hasan Basri Efendi'nin onayı ve yüreklendirmesiyle teşvik edilen ve halkın olağanüstü bir ilgisiyle karşılanan bu devrim, Kasaba'da çağdaşlaşma ve devrimin benimsenmesi yolunda beliren ilk kitlesel ve büyük gösterilerden biri olarak algılanabilir.²

Gazi Mustafa Kemal'in iki yıl aradan sonraki ziyaretinde yani 1925 yılının 16 Ekim günü için geceden itibaren istasyonu hıncahınc dolduran "halk ve mektepliler" tarafından "Yaşasın" tezahüratıyla karşılanması, yeniden doğan bir güneşin saçtığı ışıkların bir kez daha seslendirilişiydi. Cumhuriyet'in de uygulanmasıyla girişilen yeniliklerin tam anlamıyla sahiplenilmesi idi. Kurtarıcı önderlerini görmekten dolayı duydukları mutluluğun ifadesiydi. Türk Ocağı Başkanı Dr Seyfettin Bey'in karşılama konuşmasında söyledikleriyse hedeflenen

² 16 Teşrin-i evvel (Ekim) 1925 tarihli *Yeni Gün*'den yansıtan Çelebi, *Atatürk ve Manisa*, s. 61.

yolda ne denli kararlı gidileceğinin kanıtıydı. “Muhterem Gazi! Ulu Halaskâr! Kahraman Müceddid! Büyük Mürebbi!” olarak hitabettiği kurtarıcıyı görmekten dolayı ne denli bahtiyar olduklarını açıklayan Dr Seyfettin konuşmasını şöyle sürdürdü:

Asırların bâtil hurafeleri içinde pûyân olan [koşan] asil ve necip Türk milletine hakikatı ihsas ettin. O benim yüksek milletimin kirli ve sefil ihtiraslarla karıştırılan hüviyetini sen meydana çıkardın. Sen bizim için bir güneşsin. Karanlıklar içinde çırpınan Türk’e nurlu yollar gösterdin. Vatanın öz sahibi evvelce hakir idi, uşak idi. Ona efendiliği ihzar eden sensin. [...] Tarihin hiç bir devresinde gençlik bu derece vazıh ve kati olarak çizilmiş, nurlandırılmış yollara, bu derece yüksek bir rehberle malik olmamıştır.³

Gazi’nin gelişinden hemen önce, yani 13 Ekim’de Turgutlu’da düzenlenen miting, Kasaba halkının Cumhuriyet’e ve devrimlere ne denli sahip çıktıklarının önceden verilmiş bir mesajı gibiydi. Halkın kendisini şapkayla karşılamak isteğini de ifade eden bu eylemde Türk Ocağı Reisi Hasan Şevki Bey’in coşku dolu konuşması, gazeteci arkadaşlarından Memduh Bey’in sözleri, İdman Yurdu’nun genç başkanı Cevdet Bey yeniliklere vurgu yapan cümleleri ve bir ara Yunanistan’a sürülen aydın bir din adamı olan Hasan Basri Efendi’nin Şapka Devrimi’ne ilişkin kesin onayını Diyanet Riyaseti kararına dayanarak açıklaması, Türkiye Cumhuriyeti’nin üstüne oturtulmak istenen temellerinin Kasaba’daki onayıydı.⁴

Aynı yıl içinde, yine “şapka kanunu” çerçevesinde gelişen olaylardan bir örnek daha vererek konuyu açayım; Kasabalılar’ın devrimler konusunda gösterdiği hassasiyete değinmeyi sürdürüyüm. *Anadolu* gazetesinin Aralık 1925 tarihli bir sayısında yayınlanan “Kasabalılar Nureddin Paşayı protesyo ediyor” başlığı altında yansıttığı ve Kasaba’nın Belediye Başkanı, Halk Fırkası mensupları, Türk Ocağı Reisi, Gençler Birliği Reisi, Çiftçiler Birliği Reisi, Ticaret Odası Reisi ve eşraftan bazı kişilerin imzasını taşıyan telgraf, Kasaba’nın devrimlere olan tutumunu göstermesi bakımından dikkate değer:

Şapka kanununun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde esnâ-yı müzakeresinde Bursa mebusu Nureddin Paşa tarafından verilen red takriri ve bu hususda vâki beyanat muhitimizde nefret-i umûmiyeyi mucib olmuşdur. Bin türlü felaketten aldığı ders-i intibah [uyanış] ile çok şuurlu bir inkılab yaratan ve bu aziz inkılâbı her ne bahasına da olsa muhakkak yaşatacak olan Türk milleti rah-ı mücedded [yeni yol] ve terakkisine bomba koymak maksadıyla kürsi-i milletten böyle münferid bir surette nifak ve şikak [muhalefet] tohumu saçılmasına müsaade olunmasını

³ Çelebi, *Manisa ve Atatürk*, s. 62.

⁴ Çelebi, *Manisa ve Atatürk*, s. 61.

teessürlerle karşılar. Bu vesile ile sevgili Büyük Millet Meclisi'mize ve onun aziz hükümetine muhabbet ve sadakatimizi arz ve teyid ve verilecek her bir emirlerine karşı çok müteyakkız ve hassas bulunduğumuzu temin eyleriz efendim.

Kasaba Belediye reisi [Cemalzâde Şükrü], Halk Fırkası mutemedi Kâmil, Türk Ocağı Reisi namına Kemal Halid, Gençler Birliği reisi Cevdet, Çiftçiler Birliği reisi Süleyman, ulemadan Hacı Hafız, eşraftan Poyraz-zâde, eşraftan Habeşi-zâde Cemal, eşraftan Musa-zâde Faik, eşraftan Suriri-zâde Sururi, eşraftan Faik, eşraftan İbrahim, eşraftan Hacı Vefa-zâde Mehmed Tevfik.⁵

Anadolu gazetesinin, 30 Teşrinievvel (Ekim) 1927 tarihli sayısında yansıtılan habere göre, “Muazzez Cumhuriyetimizin yıl dönümü münasebetiyle” halk Kasaba'nın merkezi konumunda bulunan, İstiklal sembolü olarak da nitelenen Koza Pazarı meydanında toplanmış, “pek büyük tezahürat göstermiş ve merasimle hükümet, kışla, belediye, fırka ve ocağa ziyaretler ve tebrikler ifa eylemiş”; Belediye Reisi Nuri ve Halk Fırkası mutemedi Mustafa imzasıyla Gazi'ye telgraf gönderilmiştir.

1932 yılında Askeri Daire önüne “büyük kıtada” konan ve açılan bir büstün yarattığı heyecan atılan adımları simgeleyen bir lidere ne denli sevgi ve saygınlıkla bağlı kalındığının bir işaretiydi.⁶ *Anadolu* gazetesinin 15 Aralık 1932 tarihli sayısının 4. sayfasında “Kasaba Halkının Dilekleri Kongrede Tesbit Edildi” başlığı altında ve K. İlhami imzasıyla bir rapor niteliğini taşıyan iki sütunu dolduran yazı, sanayi ve kültür alanlarındaki gelişmeler ve beklentilerin heyecanını yansıtırken bazı istekleri de dile getirmekteydi:

[Sanayi:] Kasaba'da iki büyük un, pamuk, elektrik fabrikasıyla müteaddit [birkaç] susam, tahan fabrikaları vardır. Un, elektrik, pamuk fabrikalarının en büyüğü Kırkağaçlılar fabrikasıdır. Bu fabrikada günde üçyüz yuval un, kırk balya pamuk işlenmektedir. Kasaba'nın tenviratını da bu fabrika temin eylemektedir.

Diğer bir fabrika da, günde yüzelli çuval un, onbeş balya pamuk vesaire istihsal etmektedir [üretmektedir]. Un'un mühim bir kısmı İzmir'e gönderilir, pamukların bir kısmı elde mevcuttur.

Zetninyağı, susamağ, tahan sanayii ile deb[b]ağat [dericilik] gündengüne artmaktadır. Bu sene Kasaba'da sekiz milyon kilo üzüm, dörtyüz bin kilo pamuk elde edilmiştir. Üzüm ve pamuk piyasası durgunluk geçirmektedir. 60-65 kuruşa kadar yükselen pamuğun okkası bugün 40-45 kuruşa muamele görmektedir.

Kasaba pamuklarının elyafı biraz daha kısa ise de Adana pamuklarından daha dayanıklıdır. Kavafiye ve kunduracılık hergün biraz daha ziyadeleşmektedir. Onyediy büyük kundura

⁵ Sayı 3427, 2 Kanunievvel (Aralık), sene 1925.

⁶ *Anadolu*, 25 Nisan 1932.

imalâthanesi gece yarısına kadar işlemektedir. Bu imalâthâneler civar kazalara ve köylere mal sevk ediyorlar. Demirciiğin de, Kasaba'da parlak bir istikbali vardır. Burada yerli pulluklar imal olunmaktadır. Kiremit ve tuğla imalâthaneleri de şehre mühim varidat ve halka iş temin etmektedir.

[Okullaşma:] Kasaba fırka kongresinde tesbit edilen dilekleri bildiriyorum: Kasaba'nın nüfusu 20 bini geçmiş olduğundan mevcut mektepler okuma çağında olan yavruların ihtiyacına kâfi gelmediğinden, önümüzdeki sene için iki ilkmektep ile bir de ortamektep açılması, köylerde halk yardımı ile yapılan mektepler inşaatının ikmali için Umumi vilayet meclisince muavenet [yardım] edilmesi, ilkmekteplerde derslerin bir sene daha artması.

[Çeşitli istekler:] Mecraları dolmuş olduğu için tarlaları istila ederek mahsulâta zarar getiren dere ve çayların taranması, aralanması için “Enhar-ı sağire” [küçük nehirler] kanununun tatbiki, ziraat bankaları tarafından zürrea [çiftçilere] verilen paranın faizlerinin azaltılması, havaî rasadat [ölçüm] istasyonlarının çoğaltılması, meyva fidanlarının zürrea meccanen [ücretsiz] tevzii, alât ve levâzım-ı ziraiyenin [tarımsal gereçlerin] temizlettirildikten sonra tohumların maliyet fiatları üzerinden rençbere verilmesi, belediye tanzifat ve tenvirat resimlerinin [temizlik ve aydınlandırma vergilerinin] azaltılması ve bu işlerin daha muntazam ve memleket ihtiyacına göre olması, devairde [devlet dairelerinde] tapu harçlarından alınan pul resminin azaltılması, belediye duhuliyeye resminin çokluğu, ahalinin kendi parasile şehre getirilmekte olan suyun mal sahiplerine ucuz bedelle verilmesi, ova yollarının açılması, mülki taksimatta olan yanlışlıkların düzeltilmesi, mühim bir geçit noktası olan Kasaba'da Polis teşkilatının hemen iadesi ve buna mümasil [benzer] daha birçok dilekler kongre müzakerelerinin hararetle olmasına sebep olmuştur. Bu dilekler vilayet kongresinde müzakere edilecektir.

Cumhuriyet'in 10. yıl heyacanı

29 Ekim 1933 tarihinde, Cumhuriyet'in ilanından 10 yıl sonra, kutlama hazırlıklarını saptamaya çalışan *Milliyet* gazetesinin muhabiri Hasan Şevki'nin “Turgutlu Modern Bir Şehir Oluyor” başlıklı yazısındaki betimlemeleriyle süsleyeyim bu “Cumhuriyet Memleketi”ne ilişkin kısa yazımı; gördüğü değişimin şaşkınlığıyla yazdığı sayfalardan birkaç satırla, “yeniden doğuş”a götüren zorlu, yoksul, ama azimli bir yolculuğun özeti sayılabilecek şu cümleleriyle:

Yakın bir zamanda dumanları üstünde tüten ve tamamıyla yanmış ve yıkılmış olan kasabanın bugünkü varlığını gören herkes Ege mıntikasının bu sevimli parçasının bu kadar az zaman içerisinde nasıl yeniden ihya edildiğine hayret etmekten kendini alamaz. Yeniden yapılan şehirlerde resm-i küşat [açılış] merasimi taammül halinde olmuş olsa idi kasabamızın da küşadı bu Cumhuriyet bayramında yapılmış olurdu. Çünkü ancak Cumhuriyet'in ilanından sonradır ki hâne ve dükkanlarımızın inşaatına başlanmış ve Cumhuriyet'in on yılı içinde mütemadi bir surette inşaat devam etmiş ve bugün tam manasıyla bir Cumhuriyet memleketi olarak meydana gelmiştir.

Aynı gazetenin Manisa il merkezi için yansıttığı coşku betimlemeleri ise Kasaba'ya destek olan çok güzel ve komşu bir örnek oluşturuyordu:

Sabah erkenden şehir halkı ve köylerden gelen 30 bin kişilik bir kalabalık Cumhuriyet Meydanı'nda toplandı [...]. Tebriklerin hitamından sonra evvela İstiklal Marşı ve müteakiben de bütün halkın, iştirakıyla toplantıya en büyük ihtişam ve azameti veren Cumhuriyet Marşı söylendi. Geçit resmi fasılasız üç saat sürdü. Manisa kurtuluşundan beri belki ilk defa böyle büyük bir bayram günü yaşıyor.⁷

Şaşkınlık yaratabilecek gelişmenin sembolü olan bir kasabanın yerlisi ve benim çok yakından tanıdığım iki görgü şahidinin, benim gibilerin “Hulki Amca” ve “Zeki Ağabey” dediklerinin geçmiş günleri anımsatan sevinç dolu gözlemlerini betimleyen birkaç sözle tamamlayayım bu girişi. Manifaturacı Hulki olarak bilinen Hulki Moralıgil'in anılarından fişkırان coşku ifadesi şöyle:

“Cumhuriyetin onuncu yılını 3 gün kutladık. Bütün dükkanlar kapatıldı. Her yere fenerler ve bayraklar asıldı. Bayram törenlerinde ‘Yaşasın Gazi Mustafa Kemal’ diye bağırdık”.⁸

Turgutlu'nun tanınmış kişisi, siyaset adamı ve futbolcusu Zeki Karagözlü'nün çocukluk yıllarından belleğine oturan ve şimdilerde sözlü olarak yansıttığı tasvirinde şu cümleler de bulunmaktadır:

Köylüler, milli kıyafetli erkekler, kızlar, atlı-yaya herkes bu bayrama katılmıştı. Köylüler develeri, merkepleri, atlarıyla geldiler. Develer bile süslenmişti. İstasyondan askeri kışlaya kadar [günümüzdeki Endüstri Meslek Lisesi'nin bulunduğu yere kadar] onlarca tak yapılmıştı.

⁷ Çelebi, *Atatürk ve Manisa*, s. 111.

⁸ Çelebi, *Atatürk ve Manisa*, s. 123.

Bu takların üzerine, bütün araçların dışlarına, büyük binaların yüzlerine inkılap sevgisi taşıyan levhalar konulmuştu. Bu yazılar kırmızı üzerine beyaz şekilde hazırlanmıştı.

10. yıl kutlamaları, o tarihe kadar oluşan yapılanmalarla ve onu izleyen yıllarda - özellikle 1932 yılında kurulan ve 1936 yılında Kasaba'da faaliyete geçen- Halkevi'nin kültür çıkarmasıyla, 1937'de faaliyete geçen Ortaokul'un saçtığı aydınlıkla; yönetim, sosyal ve ekonomik alanlardaki- gelişmelerin ortalama ve sembolik bir göstergesidir. Tüm halkı ve kurumlarıyla, yanan ve yıkılan kasabalarında çektikleri acıları gömerek Cumhuriyet yolunda çağını yakalama çabası içine giren insanların coşkusuydu. İnsanlık tarihinin uygar dönemi olarak bilmek istediğimiz ve yaşamaya çalıştığımız bir çağa yürüyüşün, bilim ve teknolojiadaki devrimlerle, eğitim ve kültür yolunda atılan adımların bilgilendirmesiyle, giyim kuşam, seyahat, yeme içme, haberleşmede geline noktaıyla, bireylerin hem yaşam niteliğini hem de niceliğini yükseltmek istedikleri evreleri yakalama çabalarının mucize bir hikâyenin göstergesiydi.

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in 15. yıl kutlamalarına katılamadı; hastaydı. 10 Kasım 1938 tarihinde de öldü. Onun Cumhuriyet'in ilk 15 yıllık sürecinde başardıkları sanki bir mucizeydi. Uluslararası ilişkileri gözden kaçırmadan, Atatürk'ü dönemin dünya liderleriyle kıyaslamak suretiyle onu gereken yere oturtmasını bilen, Türkiye'nin yakın tarihi uzmanı Feroz Ahmad'in şu belirlemeleriyle bitireyim yazımı:

Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı olarak geçirdiği on beş yıl içinde Atatürk yeni bir kimlik edinmiş ve kendi kendine yeterli ve bağımsız bir millet yaratmayı başarmıştı. Bir ülkeyi yarı feodel, kırsal temellerinden çağdaş bir endüstri ekonomisine dönüştürme projesini başlatmıştı. Tüm ulusun enerjisi yurt içinde gelişmeye odaklanmışken Türkiye'nin dış politikası da statükoyu korumak üzerine kurulmuştu. 1923'te Cumhuriyet kurulduğunda, Türkiye kibrit gibi basit bir şeyi bile üretemez durumdaydı. Ancak 1930'ların ortalarına gelindiğinde, fabrikalar tekstil ürünleri, şeker, kağıt ve çimento ürettiyordu [...]. Atatürk siyasi partiler, sendikalar, hür bir basın, ifade özgürlüğü gibi liberal kurumların mantığını Kabul etti. Rejimin varsayı ise bu kurumların Türk toplumu gerekli gelişim aşamasına geldiğinde kullanıma sunulacağı şeklindeydi. Atatürk 1938 Kasım'nda öldüğünde, Cumhuriyet döneminde yetişmiş yeni nesil, bildikleri her şeyin onunla birlikte öldüğünü düşündü. Birçok

kişi için Atatürksüz bir Türkiye düşünmek imkânsızdı, çünkü o yeni Türkiye'yle, Cumhuriyetle eşanlımlı hale gelmişti.⁹

⁹ F.Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye* (çev. S.Cem Karadeli), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007 (2.baskı), ss.111-113.